

van Onderop!

BOTTOM-UP-INITIATIEVEN IN KRIMPGEBIEDEN | DE OOGST VAN EEN KENNISPROGRAMMA | OKTOBER 2014

Verbinden is het nieuwe loslaten

– door Bas Breman

Bijsluiter van de participatiesamenleving

– door Martin van der Maas

De bijsluiter van de participatiesamenleving

Burgerinitiatieven leunen voor hun voortbestaan meer op publiek geld en aandacht dan Haagse wensdenkers hopen.

DOOR MARTIN VAN DER MAAS

Toen ik mij laatst bij een nieuwe collega voorstelde als wijkmanager, zei ze: "Interessant, die zijn belangrijker geworden." Ze sloeg de spijker op de kop, maar soms vraag ik mij af of we daar blij mee moeten zijn.

Wijkambtenaren worden opeens gezien als prima gereedschap om de participatiesamenleving mee in te regelen. Zij zijn bij uitstek geschikt om systeemverantwoordelijkheden over wankele bruggetjes naar de burgerwereld te brengen zonder dat er essentiële dingen over de reling vallen. Want dat is de belofte van het groeiende leger aan burgerkrachtadvocaten, waar onze Koning zich in z'n troonrede bij aansloot: een overheveling van taken naar de burger zonder kwaliteitsverlies voor de samenleving als geheel. Nee, zelfs met kwaliteitswinst, en dat met minder geld! Je gaat bijna denken waarom we dit niet veel eerder hebben bedacht. Welnu: omdat het te mooi is om waar te zijn.

KRUIMELWERK

Veel burgerinitiatieven zijn goedbedoeld, maar kruimelwerk in de marge. Overheidje spelen blijkt bovendien in de praktijk niet zo gemakkelijk. Dat hebben mensen als Klaas Mulder, René Cuperus en Raul Lansink recentelijk overtuigend betoogd. Burgerinitiatieven leunen voor hun voortbestaan meer op publiek geld en aandacht dan Haagse wensdenkers hopen.

In Den Helder hebben we sinds enige tijd enkele buurtbeheerbedrijven. Leveren ze kwaliteit? Ja, vaak wel. Genereren ze meer betrokkenheid in hun buurt? Dat zeker. Bovendien dwingen zij de gemeente ook nog eens tot een flexibeler werkhouding. So far so good, dus. Maar is het ook goedkoper? Nou, nee. Zonder startsubsidie zouden zij het niet hebben gered. Zij vragen nog steeds meer aandacht dan een reguliere aannemer. Zij ontvangen gemeentelijke beheergelden. En dan heb ik de uren die ik er als wijkmanager in heb gestoken nog niet eens meegerekend.

GOEDKOPER

Met sociale wijkteams is het al niet veel anders. Prima teams, maar goedkoper? Voorlopig niet. De begeleider van het sociale wijkteam in mijn wijk De Schooten heeft me al laten weten dat borging door de gemeente noodzakelijk zal zijn voor verdere ontwikkeling. En borging is meestal geen druk op de knop. Borging kost tijd, geld en aandacht.

En dan al die andere dingen... Samen met bewoners een kindvriendelijke wijk creëren? Goed idee, maar mijn collega's kreunen onder de hoeveelheid werk. Uitkeringsgerechtigden voor hun geld laten werken? Kan, maar onderschat de noodzakelijke begeleiding niet.

De participatiesamenleving kost meer dan we denken. Ik ben ervan overtuigd dat het een betere samenleving kan worden. Met een betere overheid ook vooral, en een minder diepe kloof tussen overheid en burger. Maar ik raad het ministerie van Financiën af om de beoogde bezuinigingen al in te boeken. Doen ze dat toch (en dat doen ze), dan zullen zowel collectieve verworvenheden als bijvoorbeeld veiligheidsnormen er onherroepelijk onder lijden. En overspannen ambtenaren zullen – oh ironie – zeggen dat ze voor het goed inregelen van de participatiesamenleving geen tijd meer hebben.

Omdat ze gelijk opgaan, dreigen bezuinigen en participeren synoniemen te worden. De participatiesamenleving wordt straks geassocieerd met uitholling van publieke waarden. En al die wijkambtenaren die zich naïef voor het karretje van bezuinigers hebben laten spannen, krijgen dan te horen: "Zie je wel dat participatie niet werkt?" Dat zou een jammerlijke en oneerlijke conclusie zijn. Want participatie werkt wél. Alleen niet met de helft minder geld.

Martin van der Maas is planoloog, nu werkzaam als wijkmanager bij de gemeente Den Helder. Voorheen was hij werkzaam bij de provincie Gelderland en bij Rooilijn, vaktijdschrift voor de planologie.
mail@martinvandermaas.nl

Foto: Pim Geerts

COLUMN

Om de kloof tussen leefwereld en systeemwereld te beslechten is een intermediair nodig.

Verbinden is het nieuwe loslaten!

Multifunctioneel centrum Het Spectrum in Burdaard. Foto: Pim Geerts

Er lijkt sprake van een identiteitscrisis en een verkrampde reactie in de systeemwereld. 'Loslaten' is daarbij de overheersende reflex.

DOOR BAS BREMAN

En dan ineens kom je het overal tegen! In het kielzog van het huidige mantra van de participatiesamenleving wordt tegenwoordig op de meest uiteenlopende niveaus en thema's nagedacht en gesproken over een samenleving waarin 'de eigen kracht van burgers' centraal staat.

De voorbeelden zijn legio, in de zorg, energiesector, wonen, natuur- en landschapsbeheer.

De begrippen buitelen over elkaar heen: Doe-het-zelf-maatschappij, Weconomy, Energieke samenleving, Burgerkracht, Burgerinitiatief en ga zo maar door.

Wat centraal staat bij deze begrippen is dat ze een afspiegeling zijn van een nieuwe, horizontaal georganiseerde samenleving waarin geen sprake meer is van een eenduidige structuur of hiërarchie maar eerder van een rizoom aan spontane initiatieven, partijen en verbindingen. Wat ook opvalt is dat deze nieuwe dynamiek van de netwerksamenleving steeds vaker een tegenstelling aan het licht lijkt te brengen tussen de logica van de leefwereld van burgers (kleinschalig, persoonlijk, horizontaal, informeel en oplossingsgericht) en de logica van de systeemwereld (hiërarchisch, formeel, probleemgericht, risicomijdend en contro-leerbaar) die kenmerkend is voor overheden en (grote) organisaties.

Nu er tegenwoordig steeds meer aandacht en sympathie uitgaat naar de energie en dadendrang van (succesvolle!) initiatieven uit de leefwereld en de 'schwung' waarmee deze functioneren, wordt het contrast met de partijen uit de systeemwereld groter en valt ook op hoe onhandig, traag en formeel deze soms nog opereren. Natuurlijk is de menselijke maat en het spontane karakter van burgerinitiatieven vaak veel aansprekender en als gevolg daarvan worden partijen uit de systeemwereld soms in de verdediging gedrongen. Steeds vaker wordt de suggestie gewekt, door partijen uit de leefwereld én de systeemwereld zelf, dat de overheid maar het beste langs de kant kan gaan staan en dat de mooiste initiatieven ontstaan als 'de overheid zich er niet mee bemoeit'. Er lijkt sprake van een identiteitscrisis en een verkrampde reactie in de systeemwereld. 'Loslaten' is daarbij de overheersende reflex.

Deels zal het inderdaad zijn uit onzekerheid over hun nieuwe rol in verhouding tot burgerinitiatieven, dat de systeemwereld zich afzijdig opstelt. Deels is het voor overheden misschien ook wel makkelijk als de verwachtingen over hun eigen rol of invloed wat worden getemperd, zeker ook in het licht van de huidige bezuinigingen. En tegelijkertijd is deze afzijdigheid ook riskant want een ernstige onderschatting van de (potentiële) rol die de systeemwereld kan en moet spelen bij het stimuleren en ondersteunen van initiatieven uit de leefwereld.

Op basis van een recent onderzoek concludeerde Bas Snoeker onlangs dat er een verband bestaat tussen de hoeveelheid bottom-up-initiatieven en de omgang

met dergelijk initiatief door de gemeente. "Hoe meer de gemeente openstaat voor bottom-up-initiatief en hoe directer de gemeente een initiatief kan ondersteunen, hoe meer bottom-up-initiatieven in de gemeente ontstaan" is één van zijn belangrijkste conclusies. Ook in mijn beleving is het meestal niet zo dat burgerinitiatieven ontstaan in een vacuüm van de systeemwereld maar is er vrijwel altijd sprake van interactie en kruisbestuiving tussen burgerinitiatief én overheid. Natuurlijk loopt men elkaar daarbij soms ook flink voor de voeten. De dynamiek van de leef- en systeemwereld is in essentie dusdanig verschillend dat een bepaalde spanning, of soms ook frustratie tussen beide werelden waarschijnlijk vaak onvermijdelijk is. En toch lijkt het weinig constructief om elkaar als reactie daarop dan maar los te laten.

Integendeel, in hetzelfde onderzoek refereert Bas Snoeker ook aan de cruciale rol van de 'gemeentelijke intermediair'. Ook dit zagen we zelf terug in eerdere onderzoeksprojecten, zoals bijvoorbeeld naar het burgerinitiatief van SintJan Kloosterburen. Juist die intermediairs binnen de systeemwereld kunnen een burgerinitiatief in een stroomversnelling brengen, bijvoorbeeld doordat ze eventueel ontbrekende kennis, kunde en/of tijd bij initiatiefnemers kunnen aanvullen of doordat zij soms letterlijk deuren kunnen openen voor het burgerinitiatief. En, hoewel het misschien tegenstrijdig klinkt, soms is het zelfs de overheid die de eerste aanzet geeft voor een burgerinitiatief, zoals we onlangs zagen bij het initiatief van Marke Mallem, waar eigenaren en bewoners, samen het landschapsbeheer verzorgen.

Een tijd geleden was ik bij een presentatie van de stadsloids van Amsterdam. Deze loodst ruimtezoekers letterlijk door de stad en de gemeentelijke regelgeving en verbindt vraag en aanbod van ruimte in Amsterdam. Om te beginnen zouden gemeenten iets dergelijks ook op kunnen zetten voor burgerinitiatieven binnen hun grenzen. Ik pleit voor een 'initiatievenloods' binnen iedere gemeente in Nederland waarbij partijen uit de leefwereld die iets willen én kunnen initiëren in contact worden gebracht met de juiste personen binnen de eigen organisatie en de systeemwereld daarbuiten. Op deze manier kunnen burgerinitiatieven veel obstakels en frustraties bespaard blijven én kunnen partijen zoals gemeenten weer geïnspireerd en gemotiveerd raken om ook hun eigen rol en verantwoordelijkheid op te pakken. Dat leidt hopelijk tot (hernieuwd) zelfvertrouwen bij partijen uit beide werelden.

Bas Breman is onderzoeker en coordinator krimponderzoek bij Alterra, Wageningen UR en coordinator van ondersteuning onderzoeksbeleid bij Alterra, Wageningen UR.
bas.breman@wur.nl